

A stílusról, *Kettős tükrök*-ben

Dr. H. Tóth István egyetemi docens és munkatársa, a magyar nyelvet kiválóan ismerő és beszélő Radek Patloka *Kettős tükrök. A stilisztikáról magyarul – a magyarról stílusosan* című könyve 2009-ben, a magyar nyelv évének tavaszán jelent meg a prágai Károly Egyetemen, a Közép-európai tanulmányok Kiskönyvtár sorozatában.

A bevezetőben a következő tájékoztatást kapja az olvasó a szerzők szándékairól, a mű tartalmáról: „A *Kettős tükrök* című kötetünkkel közelebb kívánjuk vinni a magyar nyelv és irodalom iránt érdeklődőket az emberi kapcsolatok nyelvi árnyalataihoz magyar nyelven. Célunk a stilisztika *néhány elméleti és történeti kérdésének a feldolgozása*, ezzel a *stíluselemzés* segítése. (...) Stilisztikai fogalmakat és azokat illusztráló példákat mutatunk be. Így szeretnénk segíteni az ismeretek tanulmányozását, a válogatott szemelvények elemzését. (...) Kiemelt célunk a stílusesszék *tudatos felhasználásának a segítése*, a nyelvi kifejezésben az *igényességre készítés*” (H. Tóth – Patloka 2009: 9).

A kötetet kézbe véve és olvasva elmondhatjuk, hogy mind külső megjelenésére, mind tartalmára igényesség és precizitás jellemző. Az alkotóknak a Bevezető-ből fent idézett céljai maradéktalanul megvalósultak: pontos meghatározásokkal, logikus, precíz, funkcionális stilisztikai elemzésekkel, s találó, frappáns szemléltető szövegekkel találkozunk. Ki is kell emelnünk a példákat, idézetek frissességét, mely a *Kettős tükrök*-nek egyik nagy erénye: olvashatunk sms-verseket Varró Dánieltől, s a szerzők tárgyalják a „számítógép poétikájának nevezett *e-stílus*”-t is (H. Tóth – Patloka 2009: 85). Az imponálóan gazdag, hétérdemes felhasznált és ajánlott szakirodalom szintén nagy szakmai felkészültségre s alaposágra vall, és egyben lehetőséget ad az olvasónak a további kutatásra, tájékozódásra is.

A kötet összesen tizenegy, nagybetűkkel jelölt fejezetből áll. Az A fejezet az olvasó (fent már vázolt) tájékoztatását, Szathmári István összefoglalását a funkcionális stilisztikáról, és Illyés Gyula *Magyar beszéd* című írását tartalmazza.

A B fejezet címe *A stílus és a stilisztika körébe tartozó alapfogalmak áttekintése*. Ebben a részben először is a stílus, a stilisztika, a stílusérték, s a stílust meghatározó tényezők fogalmát tisztázzák a szerzők, majd képszerű eszközökről – a költői (vagy festői) jelzőről és a hasonlatról olvashatunk.

Ezután a trópusok (névátvitelek, nyelvi képek) bemutatása következik. Szépirodalmi és köznyelvi példákkal világítja meg ez az alfejezet a metafora, az allegória, a megismerés, a szimbólum, a szinesztézia, a metonímia és a szinekdoché jelenségét a költői, írói nyelvben s a hétköznapi nyelvhasználatban is.

A mű ezután példákkal gazdagon illusztrálva mutatja be leggyakrabban előforduló szó- és mondatalakzatokat, s azok fajtáit; tárgyalja például az ismétlést, a fokozást, a felkiáltást, a kérdést, az enyvelést, a félbeszakítást, a gúnyt és az iróniát.

A C fejezetben a köznyelvi és költői nyelvi képekkel ismerkedhet meg az olvasó: „A napi kapcsolatteremtésben mindannyian használunk stílusesszközöket. Egy-egy új tárgynak vagy jelenségnek az elnevezésére alkotott köznyelvi képeket, alakzatokat többé-kevésbé elfogadja a társadalom. Esetleg elvetheti, ha az a többséget sértő, vagy nem éri el azt a hatást, amit reméltek a létrehozói” (H. Tóth – Patloka 2009: 36). A *Kettős tükrök*-ben részletesen olvashatunk a stilisztikai vizsgálódások olyan fontos területeiről, mint a hétköznapi nyelvhasználatban megszilárdult vagy meggyökeresedni készülő metaforák, a nem szó szerint értelmezendő nyelvhasználat, s a stilisztikai kompetencia.

A D fejezet – *A szépirodalom és a nyelvi képek* – a szépirodalmi stílust mutatja be hosszabb szövegrészekkel s a hozzájuk fűzött elemzésekkel. A szemelvények anyaga igen változatos: Ady Endre- és Garaczi László-idézeteken át Grecsó Krisztián írásának részletéig terjed a bemutatott szövegek példatára.

Az E fejezet *A stílus, a stilisztika és a stílustörténet összefüggései*-t tárgyalja. Bemutatja a stílustörténet különböző értelmezéseit, korszakolását, a korszakhatárokat kialakító stílusváltásokat, tendenciákat, a döntő fontosságú stílusújításokat, melyek Kazinczy, Petőfi és Arany, s a Nyugat névéhez köthetők, valamint napjaink költői nyelvét a plakátstílustól kezdve a vulgáris kifejezéseken át az sms-versig. Igen hasznos a fejezetben található összefoglaló táblázat, mely a fő stílustörténeti korszakok áttekintésében nyújt segítséget az olvasónak.

A következő fejezetben *A társadalmi érintkezés nyelvi kifejezőmódjai*-ról olvashatunk. A kötet az egyes stílusrétegeket, stíluskategóriákat írásbeli vagy szóbeli voltak alapján csoportosítja s tárgyalja a következő módon: 1) írásbeli: a) a szépirodalmi (= a szépiírói, művészi) stílus, b) a tudományos stílus, c) a publicisztikai (így is használják: újságírói vagy riporter) stílus, d) a hivatalos stílus és e) a levélstílus, amely a kommunikációs cél és a címzett szempontjából többféle; 2) A szóbeli közlés vagy közlésfolyamat főbb stílusfajtái: a) a társalgási stílus, b) a szónoki stílus és c) az előadói stílus. A stílusrétegek ismertetésén túl, gyakorlati tanácsokat, útmutatásokat is adnak a szerzők például a levélbeli közlés, a szónoki beszéd és az előadói megszólalás megformálására, elkészítésére, s felhívják a figyelmet változó világunkban, „(...) az sms-ek és a drótlevelek korában (...)” (H. Tóth – Patloka 2009: 92) a korábbiaktól eltérő kifejezésformákra is.

Ezután további tájékozási lehetőségeket (írói szótár, az akusztikai szint vizsgálata) ismertet a kötet megint példákkal és táblázatokkal mutatva be a tárgyalt tudnivalókat (G fejezet).

A H fejezet *Az extralingvális eszközök stilisztikájáról* szól. E témakörben szó esik például különböző helyesíráshoz és írásmódhoz kapcsolódó kérdésekről, a betűtípusokról, a tájnyelvi és idegen szavakról, a központosításról (utóbbit igen részletesen bemutatja a kötet), a képversekkel, és az sms-sel kapcsolatos stilisztikai kérdésekről.

A tárgyalt jelenségeket, problémákat a *Kettős tükrök* számos jellemző, találó, friss példával illusztrálja: rövidebb és hosszabb, ha kell, teljes vers terjedelmű idézetek segítségével ismerkedhetünk meg a különböző fogalmakkal, formákkal, így például Petőfi Sándor, Nagy László és Radnóti Miklós egy-egy versét teljes terjedelmében közlik a szerzők a szabálytalan versforma és a képvers bemutatásakor.

Újdonság az sms-ek és az emotikonok stilisztikai vizsgálata is: a bennük rejlő tömörséget, elliptikus szerkezetet, szleng jelenségeket és nyelvi humort szintén példák alkalmazásával mutatják be a szerzők.

Az *I* fejezetben a művészi nyelv, a stilisztika és a kommunikáció kapcsolatáról olvashatunk: a kötet részletesen bemutatja a jakobsoni kommunikációs modellt a kiegészítő funkciókkal együtt; végül egy igen részletes, az eddig vázoltakat összefoglaló táblázattal találkozunk.

A *Kettős tükrök* befejező fejezete a *Visszatekintésül* címet viseli; itt újra olvashatjuk a könyv belső borítóján szereplő Radnóti-idézetet:

Én *én* vagyok magamnak
s néked én *te* vagyok,
s te *én* vagy magadnak,
két külön hatalom.
S ketten *mi* vagyunk.
De csak ha vállalom.

(Radnóti Miklós: *Kis nyelvtan*)

A szerzők azt írják a könyv eleji idézetről: „Mottóként áll ez a költemény, kedvet kíván ébresztetni az utána következő oldalak elolvasásához” (H. Tóth – Patloka 2009: 133). Elmondhatjuk: azok a tanárok, egyetemi hallgatók, érdeklődők, akik elolvassák a *Kettős tükrök*-et, méltán érezhetik úgy, hogy sok mindent megtudtak a stílusról és a stilisztikáról. Sok-sok példát s komoly, szakmailag megalapozott útmutatást kapunk arról, hogy hogyan fogjunk hozzá például egy olyan vers elemzéséhez, mint a kötet elején és végén álló Radnóti-költemény. Maguk a szerzők is erre buzdítanak minket: „Fogalmazzunk meg visszamenőleg ennek, a stílussal és a stilisztikával foglalkozó kötetnek az ismeretében felvetéseket a vers választásával kapcsolatban! Legyenek feltételezéseink az elsajátított stilisztikai kompetenciánk alapján! Merjünk érdekesekeket gondolni a stílusról és a stilisztikáról!

Támasszunk szövegértelmezői elvárásokat, majd ezek alapján vessük egybe Radnóti Miklós versét a stilisztikai ismereteinkkel és a híres szállóigével: »Le style, c’ est l’ homme«! (»A stílus maga az ember.«)” (H. Tóth – Patloka 2009: 133).

Fogadjuk meg tanácsukat! A *Kettős tükrök* forgatásával nemcsak elméleti tudásunk, hanem stilisztikai ízlésünk, elemzőképességünk is csak gyarapodhat és csiszolódhat.

Dr. H. Tóth István – Radek Patloka: *Kettős tükrök. A stilisztikáról magyarul – a magyarról stílusosan.* Prága, 2009. Tribun EU., 140 p.

Sólyom Réka